

юридичної відповідальності має не лише охоронний і каральний характер, а переважно стимулювальний. Стимулювальний вплив позитивної юридичної відповідальності має практичне вираження у правомірній поведінці осіб. Це означає, що позитивна юридична відповідальність не зводиться лише до державного примусу, як і державний примус – до юридичної відповідальності, тому що держава на підставі чинного законодавства може не лише примушувати, а й заохочувати суб'єктів правовідносин. У разі порушення правових приписів юридична відповідальність набуває охоронного значення, що також сприяє вихованню у громадян правомірної поведінки.

5. У правовій державі правомірна поведінка працівників міліції не має зводитися лише до охорони дисципліни та порядку, а, передусім, полягає в стимулюванні активної, правомірної поведінки. У діяльності працівників міліції необхідні професійно-правові навички та вміння. Це означає, що можна володіти всіма необхідними знаннями, адекватно сприймати правові цінності, однак неправильно застосовувати норми права, що може призводити до прийняття помилкових рішень, учинення неправомірних дій. Крім цього, працівники міліції мають дотримуватись основоположного принципу правомірної поведінки, який застерігає, що засіб охорони права не може порушувати власне права, а може лише здійснюватися в його межах. Виховання правомірної поведінки працівників міліції буде сприяти розбудові в Україні громадянського суспільства, демократичної, соціальної, правової держави за умови переорієнтування їх діяльності із силової на обслуговувальну, установлення партнерських стосунків із населенням.

Гребенюк М.О.,

кандидат юридичних наук доцент
кафедри юридичної психології НАВС

ЕТИОЛОГІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕСТРУКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

На теперішній час в сучасній науковій літературі вже досить чітко сформульована позиція стосовно подібних, на перший погляд, понять за допомогою яких описуються ті або інші психологічні явища,

але при цьому акцентується увага на їхніх різних аспектах. Не став виключенням і такий термін як, деструктивна агресивна поведінка особистості. На перший погляд, психологічний зміст цього терміну давно визначений та усталений, проте можна визначити і деякі неточності при визначенні саме поведінкового ракурсу розуміння.

Нагадаємо, що в психологічній науці існує чотири основних теоретичних напрямки визначення етіології деструктивної агресії. Один з них розглядає агресію як вроджений інстинкт (З. Фрейд, К. Лоренц). Другий - обумовлює агресію генетичною спадковістю, рівнем гормонів або специфікою функціонування ЦНС людини, тобто біохімічними факторами. Третій напрямок пов'язує агресію з фрустрацією, тобто тут вже враховується можливість зовнішнього (соціального) впливу (Д. Доллард, Н. Міллер, Л. Берковіц). Четвертий напрямок вважає агресію продуктом соціального навчання (А. Бандура). Разом із тим, все більше сучасних науковців пропонують розглядати агресію та її витоків з урахуванням різних теоретичних підходів.

Така багатоманітність форм прояву людської агресії дозволяє різним авторам, в залежності від мети і завдань досліджень, вкладати в поняття агресії різний зміст. Як вважає Т. Румянцева, частково це можна пояснити і наявністю широкого кола наукових дисциплін, що вивчають цей феномен. В рамках природничих наук вона вивчається біологією, біохімією, нейрофізіологією, генетикою і т. ін. але, зрозуміло, що акцент тут робиться на вивченні внутрішніх біологічних детермінант агресивної поведінки. Соціальні науки вивчають агресію в контексті суспільства і культури, відтак роль інтегруючого центру цих досліджень традиційно займає психологічна наука. Однак, в силу наявності в ній різних шкіл і методологічних напрямків, тут також відсутнє єдине універсальне визначення агресії.

Зокрема, відомі американські дослідники Р. Берон та Д. Річардсон пропонують визначати агресію як будь-яку форму поведінки, націлену на заподіяння шкоди іншій живій істоті, що не бажає подібного поводження [2]. Оскільки дане визначення є одним з найбільш поширених серед західних фахівців, розглянемо та проаналізуємо основні його ракурси більш докладно.

1. Агресія – це форма поведінки. Досить часто агресія асоціюється з негативними емоційним, когнітивним та поведінковим компонентами, на чому наголошував А.Басс. При цьому, провідну

роль, на думку Р. Берона та Д. Річардсона, тут відіграє саме поведінка. Ця точка зору підтверджується результатами ряду досліджень. Так, згідно К. Ізарду, емоція гніву лише в 8% випадках виступає причиною агресії, і в 19% випадків – її наслідком. Тому, вважає дослідник, необхідно розрізняти поняття "агресія" та "ворожість". Остання є комплексною афективно-когнітивною рисою або установками особистості, тобто складається, головним чином, з афективного досвіду (емоцій, почуттів), в той час як агресія містить дії [3].

2. Агресія – це намір. Даний критерій виключає випадкове ненавмисне заподіяння шкоди жертві. Так, Е.Фромм вважав випадкове нанесення шкоди "псевдо агресією". Слід зазначити, що психоаналіз дещо ускладнює розуміння ненавмисної агресії, використовуючи поняття неусвідомленої агресивної мотивації [4].

3. Агресія – це заподіяння фізичної чи психологічної шкоди. Тобто результатом агресії є будь-які негативні наслідки, а не окремі їх види, як, наприклад, тілесні ушкодження.

4. Агресія порушує життєдіяльність організмів. Даний постулат є достатньо спірним, адже деякі фахівці (Е. Фромм) під об'єктами агресії розуміють і неживі об'єкти. Як зазначає А. Реан, збиток людині можна нанести за рахунок пошкодження неживих об'єктів, від стану яких залежить фізичний або психологічна безпека людини [5]. Однак Р. Берон та Д. Річардсон вважають, що дії, які завдають збитки неживим об'єктам, емоційні або експресивні за своєю природою, і тому є прикладами опосередкованої агресії.

5. Агресія порушує безпеку істоти, яка прагне уникнути нападу. Дане застереження виводить з-під визначення агресії прояви, що носять садомазохистський та аутоагресивний (суїцид) характер. Це положення також є спірним, оскільки, наприклад, з точки зору психоаналізу аутоагресія є так само проявом агресії.

Вище опрацьовані ракурси ще підтверджують досить дискусійний характер поняття "деструктивна агресивна поведінка", що потребує подальшого уточнення, особливо в контексті його юридично-правової оцінки.

Список використаних джерел

1. Семь путей к катастрофе: деструктивное поведение в современном мире / Короленко Ц. П., Донских Т. А. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1990. – 224 с.

2. Сырцев А. В. Клинико-психологические механизмы деструктивного поведения у подростков с дисгармонией психического развития: дис. ... канд. психол. наук. – Санкт-Петербург, 2003. – 246 с.

3. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / пер. с англ. Э. М. Телятникова, Т. В. Панфилова. – Мн.: ООО «Попурри», 1999. – 624 с.

4. Фурманов И. А. Психология детей с нарушениями поведения: пособие для психологов и педагогов. – М.: Гуманитар. изд. центр «ВЛАДОС», 2004. – 351 с.

5. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков. – М.: Академический Проект; Трикста, 2005. – 336 с.

Грудзур О. М.,

кандидат юридичних наук
викладач кафедри кримінального
права НАВС

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА Ч. 4 СТ. 401 КК УКРАЇНИ: НЕДОЛІКИ ЮРИДИЧНОГО ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ТРУДНОЩІ ЗАСТОСУВАННЯ

Існуюче положення щодо звільнення військовослужбовців або військовозобов'язаних під час проходження ними навчальних (чи перевірочних) або спеціальних зборів від кримінальної відповідальності (ч. 4 ст. 401 КК України) викликає цілу низку неузгодженостей, які стосуються як самої законодавчої конструкції цього виду звільнення, так і можливостей його реалізації. У цьому ж контексті виникає питання і про доцільність та необхідність існування такого виду звільнення.

Зокрема, в ч. 4 ст. 401 КК України зазначається, що особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями розділу XIX Особливої частини, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі статтею 44 КК України із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Найперше, що обумовлює складнощі розуміння та реалізації вказаного положення, це відсутність чіткого переліку умов звільнення від кримінальної відповідальності. По-друге, не зовсім зрозумілим